

A MAGYARORSZÁGI GYÓGY- ÉS TERMÁLTURIZMUS FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY TERÜLETI ASPEKTUSA²⁴

Dr. Bakucz Márta¹ – Flink Alexandra²

¹ Egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

² Ph.D. hallgató, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

SUMMARY

In East Central Europe, and especially in Hungary, the increasing importance of the Medicinal and Thermal sector of Spa Tourism is beyond dispute. The selected basis for our research is South Transdanubia. This Region has truly outstanding natural potential in the sector, but the results of investment and development over recent years have not matched expectations. An analysis of statistical data revealed a gradual decrease in demand and the resulting falling behind of the region.

Within the framework of our empirical research to date a total of ten spas (both medicinal and thermal) in Southern Transdanubia have been surveyed, in an attempt to identify reasons why visitors are staying away from the region. These embraced a lack of quality accommodation, the absence of a unified concept for the regional development of the sector and also of 'co-opetition'.

Finally, through the 'best practice' example of the Burgenland, an Austrian province with similar potential we have indicated further problems.

Kulcsszavak: gyógyturizmus, turizmus potenciál és pozíció, legjobb gyakorlat, régiós fejlesztési stratégia

1. BEVEZETÉS

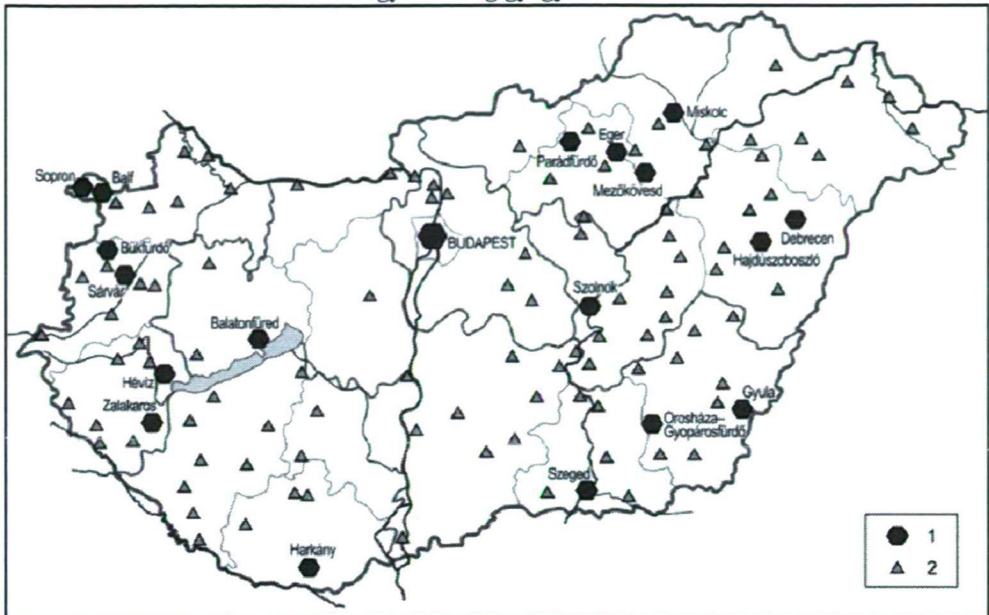
A tanulmány célja, hogy bemutassa a gyógy- és termálturizmusként emlegetett fogalom egyre növekvő jelentőségét és lehetséges szerepét egy régió fejlődésében. A szektor fontossága nyilvánvaló; teljes mértékben elismert globálisan és az Európai Unió szintjén is. A termálvizek kiterjedése figyelemre méltó Magyarországon, továbbá biztató, hogy természetes fejlődési potenciállal rendelkezik és képes csökkenteni a regionális egyenlőtlenségeket. Dél-Dunántúl egy kiváló példa erre, hiszen termálvizekben gazdag (1. ábra), ezért logikus, hogy kiemelten kezeli a jelentős természeti erőforrásokat.

Ahogy idősödik Európa, és relatíve egyre egészségesebb emberek néznek körül a világban, hogy milyen élményeket szerezhetnek, úgy felértékelődhet a mi régióink.

A 2000-es évektől egészen mostanáig számos komoly szálláshely- és fürdőberuházás valósult meg nemzeti és uniós fejlesztési forrásokból. Ezen időszak szálloda- és fürdőépítési, vagy felújítási tevékenységének következtében az érintett településeken növekedtek az idegenforgalmi bevételek, javult a munkaerőpiaci helyzet, sok esetben jelentősen fejlődött az alap- és turisztikai infrastruktúra (Mundruczó 2005). Országos szinten növekedett a vendégek és a vendégéjszakák száma is. A Dél-dunántúli régióban viszont a fejlesztések nem hozták meg a várt eredményeket.

²⁴ A tanulmány a TÁMOP-4.2.1. B-10/2/KONV-2010-0002, A Dél-Dunántúli régió egyetemi versenyképességének fejlesztése projekt, Dél-Dunántúl gazdasági erőforrásainak feltárása és fejlesztési lehetőségek meghatározása c. alprojekt keretében készült. Kutatás vezetője: dr. Buday-Sántha Attila.

1. ábra: Magyarország gyógy- és termálfürdői

Jelmagyarázat: 1 – Országos jelentőségű fürdő; 2 – Regionális vagy helyi jelentőségű fürdő
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

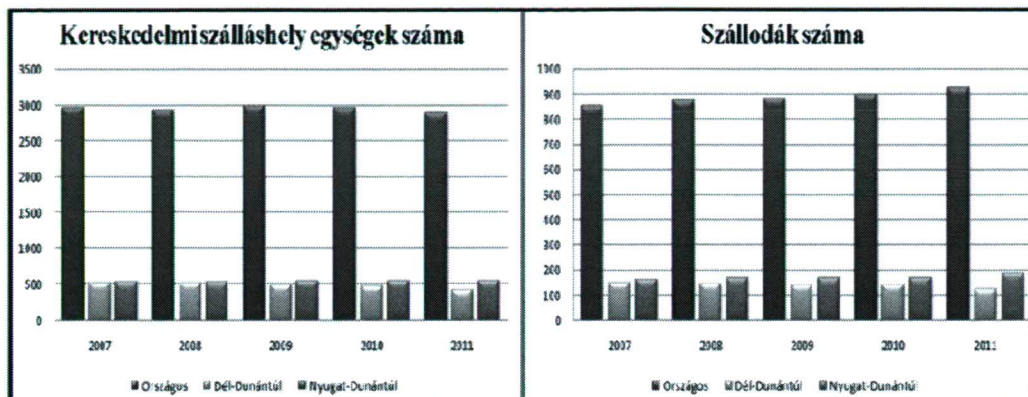
Az adottságok ellenére a Régió folyamatosan leszakad a hazai versenytársaktól, többek között a magas színvonalú kínálatot nyújtó Nyugat-Dunántúltól, mivel a néhány megvalósult beruházás koordinálatlan volt, általános, átfogó javulás nem volt tapasztalható; a kapacitásbővülést nem kísérte a kereslet növekedése. Ennek hátterében a Nyugat-Dunántúl „elszívó” ereje is állhat. Néhány, a Régióban jól működő gyógyfürdő ellenpontjaként a szocialista korszak „maradványai” évek óta változatlanok, fejlesztések nem történtek. A régióban tehát a feltételek adottak az egészségturizmusra, a probléma a szervezethez és a kooperáció/koordinációval lehet. A gyógy- és termálvizek különösen jó példái annak a megállapításnak, hogy az idegenforgalmi adottságok bármennyire is kedvezőek, csak *megfelelően kialakított fogadóképesség*, illetve a termálvízkinccs integrált térségi hasznosítása esetén válhatnak az idegenforgalmi kínálat elemeivé. Ennek a felfogásnak az egyik kiemelkedő példája a szomszédos osztrák Burgenland régió.

A kínálat és a kereslet alakulása

Az elmúlt évek szálláshely beruházásai a statisztikai adatok, és főként a szállodák számának adatai alapján meghozták a várt eredményeket (2. ábra); az országban és a Nyugat-Dunántúlon legalábbis is így történt. A kínálati oldalon tehát megtörtént a kapacitásbővülés.

A kereskedelmi szálláshely egységek országos számának némi változását lényeges regionális átrendeződés kísérte. Ez különösen a Dél-dunántúli régiót érintette érzékenyen, ahol a kereskedelmi szálláshely egységeinek száma folyamatosan csökken. Ezzel szemben a Nyugat-Dunántúlon mind a kereskedelmi szálláshelyek, mind a szállodák számának növekedése folyamatos.

2. ábra: A kereskedelmi szálláshely egységeinek és a szállodák számának alakulása, 2007-2011

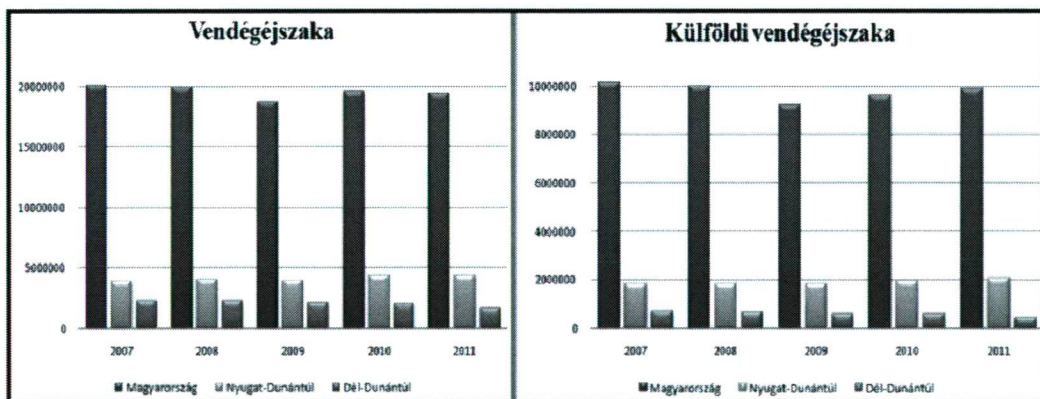

Forrás: KSH adatok alapján Flink Alexandra szerkesztése

A rendszerváltás okozta átalakulások az idegenforgalomban is hoztak változásokat. Megnőtt például a minőségi szálláshelyek iránti igény. A vizsgált időszakban a szállodák országos számának 2011-ig tartó folyamatos növekedése is erre mutat. A dél-dunántúli regionális tendencia azonban ismét eltér az országos és a nyugat-dunántúli tendenciáktól: 2007 óta sajnos folyamatos a csökkenés (2009/2010-ben stagnálás).

A kínálati oldal feltérképezését követően a kereslet alakulásával foglalkozunk (3. ábra).

3. ábra: A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák és külföldi vendégéjszakák száma, 2007-2011

Forrás: KSH adatok alapján Flink Alexandra szerkesztése

A kereslet alakulásában már országos szinten sem tapasztalható a kínálatoldali fejlesztésektől várt növekedés és ezen a helyzeten a válság csak még tovább rontott. Míg a válság kirobbanása utáni években az országos kereslet mondhatni stagnál, addig a Dél-Dunántúlon erőteljes (38%-os) csökkenés figyelhető meg a vendégéjszakák számában (2007-hez képest). Az Európa Kulturális Fővárosa program sem tudott növekedést hozni a Régióban, mindössze mérsékelni tudta a csökkenés mértékét.

Míg a vendégek esetében a belföldiek száma vált egyértelműen jelentősebbé az elmúlt évek során (keresletoldali átalakulás), a vendégejszakák vonatkozásában a külföldiek és a belföldiek száma, így arányuk sem tért el lényegében egymástól országos szinten. A Dél-Dunántúlon a külföldi vendégejszakák száma nagyobb mértékben csökkent, mint országos szinten, ami páratlan a hazai régiók sorában. Ez egyrészt a Balaton déli partjának külföldiek közötti népszerűségvesztésével, másrészt a baranyai megyeszékhelynek, Pécsnek egyre romló teljesítményével magyarázható.

A Nyugat-Dunántúlon zajló folyamatok a fentiekkel ellentétes képet mutatnak. A válság hatására bekövetkező némi visszaesést követően 2010-től ismét folyamatos a növekedés mindkét mutató esetében.

Vannak olyan regionális és országos folyamatok, melyek a Dél-Dunántúlon tapasztalható csökkenést magyarázhatják. Az 1990-ig visszamenő statisztikai adatok azt mutatják, hogy a Régió idegenforgalmi pozíciója a rendszerváltás óta folyamatosan romlik, a Régió a versenytársaitól folyamatosan eltávolodik, leszakad, és a kevésbé kedvezőbb helyzetből induló régiók is, mint például az alföldi régiók, jobban megerősödtek, mint a Dél-Dunántúl. Ha az egészségturizmus fejlesztéseit vesszük alapul, akkor az is elképzelhető, hogy a lemaradás hátterében az áll, hogy a fejlett nyugat-dunántúli és a határon túli gyógyturisztikai régiók elszívják a belföldi, de még inkább a Nyugat felől érkező külföldi keresletet. A lemaradás okai között említhetjük továbbá, hogy sokáig nem voltak a Régióban olyan fejlesztések, amelyek külső beruházót vonzottak volna, továbbá hiányoznak a minőségi szálláshelyek (négy- és ötcsillagos szállodák), mivel nem volt kellő mértékű szállodai beruházás. A régió leszakadását az is erősítette, hogy a régi nagy vonzású desztinációk, a fürdőhelyek (például Harkány is) veszítettek jelentőségükből és az új turisztikai termékek még nem koncentrálnak a forgalmat, tehát nincs tömeges érdeklődést kiváltó termék.

A gyógyturizmus szempontjából elkeserítő, hogy az ország 62 gyógyszállója közül a Dél-Dunántúl mindössze 4 szállóval rendelkezett 2010-ben, és ezek közül is három a Régió legjelentősebb fűrdővárosában, Harkányban található. A helyzetet nehezíti, hogy 2011-től csak Harkányban található gyógyszállók. Ez a szám országos és régiós összehasonlításban is nagyon alacsony, nem mondható versenyképesnek. Ilyen irányú fejlesztésekre mindenképpen szükség lesz a közeljövőben, amennyiben a Dél-Dunántúlt jóval előnyösebben kívánjuk pozícionálni a gyógy- és termálturizmus nemzetközi és hazai kínálati piacán.

Burgenland – JÓ GYAKORLAT (?)

Ahhoz, hogy a Dél-dunántúli régió gyógy- és termálturizmusának helyzetét reálisan lássuk, nem elég az országon belüli helyzetet vizsgálni, hanem érdemes összehasonlítani egy versenytársával, a közeli osztrák Burgenland-i régióval. Burgenland a Nyugat-Dunántúlhoz hasonlóan folyamatosan javuló mutatókkal rendelkezik a gyógy- és termálturizmus terén.

Ez a régió több szempontból is alkalmas arra, hogy az összehasonlítás alapja legyen, hiszen sok szempontból hasonlít a Dél-dunántúli régióra:

1. Mesterségesen létrehozott régió;
2. Változatos domborzati viszonyok jellemzik;
3. Falvas a településszerkezete („Land der Dörfer”);
4. Ausztria egyik határregiója;
5. Etnikai és vallási sokszínűség jellemzi;
6. A gyógyfürdőzésnek nagy hagyományai vannak;
7. Uniós támogatásban részesül, mivel relatíve hátrányos helyzetű régiónak számít, és ezekből a forrásokból szintén történtek fürdőberuházások az elmúlt időszakban.²⁵

²⁵A felsorolás Palkó Katalin: Mesterségesen létrehozott területi egység – regionális identitás (?) Burgenland példája című tanulmány alapján készült.

Vizsgálódásunk alapját a legutolsó pont képezi, amely kijelentés további pontosításra szorul, hiszen Burgenlandban a fejlesztések hatására fellendülés volt tapasztalható, ami sajnos nálunk elmaradt. Jogosan merülhet fel a kérdés: egy jóval kisebb népességű és területű, de egyébként hasonló adottságú régió hogyan képes mégis a lehetőségek jobb kihasználására.

A fenti állítás igazolására, miszerint Burgenland jobban használta ki a lehetőségeit, nézzük meg a két régió néhány turisztikai (1. és 2. táblázat) és általános mutatóját.

1. táblázat: A vendégéjszakák számának alakulása és a régiók részesedése az országosból

		2006	2007	2008	2009	2010
Burgenland	Vendégéjszaka	2576448	2699592	2807910	2865757	2910172
	Részesedése az országos értékből (%)	2,16	2,22	2,22	2,31	2,33
Dél-Dunántúl	Vendégéjszaka	2258464	2281133	2268607	2075975	2040831
	Részesedése az országos értékből (%)	11,49	11,33	11,36	11,10	10,44

Forrás: A KSH, a Statistik Austria és az Eurostat adatai alapján Flink Alexandra szerkesztése

Míg Burgenland Ausztria területének 4,72%-át teszi ki és népességének mindössze 3,39%-val rendelkezett 2010-ben (népessége 2005 óta folyamatosan nő!), addig a Dél-Dunántúl mind területileg, mind népességszámát tekintve országos szinten jelentősebbnek tekinthető (az összterület 15,2%-ával és a népesség 9,5%-ával), de népessége folyamatosan fogy.

A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák számát (1. Táblázat) tekintve látható, hogy Burgenlandban mind az abszolút számok, mind az országosból való részesedés tekintetében folyamatosan növekszik, és ezt még a válság sem törte meg. Ezzel szemben a Dél-Dunántúlon a csökkenés egy évet (2006/2007) kivéve folyamatos, sőt a válság hatása erőteljesen érezhető a 2009. évi adatokon.

2. táblázat: Átlagos tartózkodási idő

	2006	2007	2008	2009	2010
Ausztria	4	3,9	3,9	3,8	3,7
Burgenland	3,3	3,2	3,2	3,2	3,1
Magyarország	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6
Dél-Dunántúl	3	2,8	2,8	2,8	2,7

Forrás: A KSH és a Statistik Austria adatai alapján Flink Alexandra szerkesztése

Látható ugyan, hogy a keresletoldali átalakulás (növekvő belföldi turizmus, egyre rövidebb idejű utazások) következtében mindenhol csökken az átlagos tartózkodási idő (2. táblázat), de sajnos országos és regionális szinten is le vagyunk maradva a szomszédos Ausztriához képest. Burgenland is hasonlóan jó minőségű gyógy- és termálvizekkel rendelkezik, mint a Dél-Dunántúl, tehát ez nem lehet magyarázata az utóbbi kedvezőtlenebb helyzetének. Az alábbiakban azokat az okokat soroltuk fel, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy Burgenland jobb helyzetben van, mint a Dél-Dunántúl:

- Jobb megközelíthetőség, fejlettebb úthálózat, közelebb van a fővároshoz;

- Jobb kooperáció az egyes fürdők között (gyűjtőhonalp a fürdőknek), egy helyen elérhető információ az érdeklődőknek;
- Hatékonyabb marketingkommunikáció, ami viszont egységes regionális identitást feltételez, ez nálunk még hiányzik;
- Burgenlandban a turizmus az egyik húzóágazat, az *identitásképzés* egyik fontos forrása, a tartomány egyik „arculati eleme”. (Die Sonnenseite Österreichs);
- A fürdőhagyományokat igyekeznek megőrizni, ezért megalkották a Thermenland Burgenland (burgenlandi fürdővilág) imázst, amit azóta is tudatosan építenek. A szolgáltatások széles skáláját kínálják az egyes fürdőkben külön-külön, ezzel nem teremtik meg egymás versenytársát, hanem az ún. cooptation (versengve együttműködni) elvet alkalmazva egymás kiegészítőjévé válnak;
- Az osztrákok magasabb diszkrecionális jövedelemmel rendelkeznek, mint a magyarok;
- A gyógyturizmus mellett egyéb turisztikai potenciállal is rendelkezik (kerékpáros turizmus, Fertő tó melletti aktív kikapcsolódás és ökoturizmus, „burgenlandi borország”-on keresztül a borturizmus), ami jól kiegészíti azt.

4. ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK

Burgenland 1995-2006 éves időszakra szóló fejlesztési stratégiája²⁶ az egészség- és gyógyturizmus szegmens erősítését tűzte ki irányelvként. A fő cél Burgenland „jóléti desztinációként” (well-being destination) történő pozicionálása volt a nemzetközi turisztikai piacon, amelyet specifikus és megfelelően koordinált infrastrukturális és marketingtevékenységek segítségével, valamint új szolgáltatások és termékek bevezetésével kívántak elérni. Azonban *nem új kapacitások létrehozása* volt az elsődleges cél, hanem magas minőségű, tartós és kereslet-orientált fejlesztések megvalósítása minden szinten.

A célirányos marketingtevékenységet olyan minőség-ellenőrző rendszerek bevezetése és alkalmazása kísérte, mint az „Ausztia - kiváló egészség” (Best Health Austria). Olyan egyértelműen meghatározott célcsoportok vonzására törekedtek, mint például a kisgyermekes családok, amire a lutzmannsburgi „Sonnenherme” termálfürdő fejlesztése a legjobb példa.

A régió és erőforrásainak intenzív hálózatosodása, integrációja új tevékenységi formák és szolgáltatások megjelenését serkentette, ami jelentősen kiemeli a régiót a többi desztináció közül. Új hotelek és egyéb kapcsolódó létesítmények újabb üzleti vállalkozásokat generáltak a közvetlen környezetükben és az egész régió gazdaságában, valamint továbbiakban is a fejlődés hajtóerejét jelentik. A folyamatos szolgáltatásfejlesztést és a kapcsolódó kutatási lehetőségeket biztosító „Egészség kompetencia központ” (Health-competence Centre) szintén a tartományi fejlesztési stratégia lényeges elemének számít.

Mindez 2000-2006 között évente mintegy 10 millió euro befektetést jelentett az infrastruktúra bővítése, a szolgáltatások javítása és új vállalkozások létrehozása céljából. 2005 végére körülbelül 2500 új, magas színvonalú vendégágy kapacitást teremtettek, amelyek eredményeként a vendégéjszakák száma közel 10 százalékkal megemelkedett a stratégiai program időszakában.

A „legjobb gyakorlat” feltérképezése és átvétele szempontjából fontos projekt elemnek tartjuk a speciális szakemberképzésre vonatkozóan bevezetett példát. Felismerve azt, hogy a minőségi szolgáltatás a vendégek számára kiemelten fontos tényező, a kiszolgáló személyzet képzését és szakértelmét helyezték a figyelem középpontjába. Kiváltképpen az egészség- és gyógyturizmus szegmensben magasak a vendégek elvárásai a nyújtott kezelésekre és a folyamatos gondoskodás tekintetében.

²⁶Innovative Strategies – Regional Development and EU Structural Policies in Austria 1995-2006. Bundeskanzleramt, Österreich.

Speciális „vendég gondozói” (guest attendants) státuszokat hoztak létre Burgenlandban, amelyek betöltői összekötőként tevékenykednek a szakorvosok és a vendégek (betegek) között. Az új foglalkozás betöltésére felkészítő szakképzés is a tartományi munkaügyi fejlesztő központban történik humán biológiai, pszichológiai, gyógytornász és táplálkozástudományi ismeretek nyújtásával. A Dél-dunántúli régió központja, Pécs adottságai, s az EU csatlakozást megelőzően ehhez kapcsolódóan létrehozott „Pécs Pólus - Az életminőség fejlesztési pólusa program” (2004) keretei lehetővé tennék, hogy egy hasonlóan innovatív és eredményes szakképzési program valósuljon meg, amely támogatni képes a jó adottságokkal rendelkező, de perifériális elhelyezkedésű régió gyógy- és termálturizmusát.

A felvázolt burgenlandi „jóléti desztináció” fejlesztési stratégia eredményessége arra utal, hogy a hasonló potenciálokkal rendelkező Dél-dunántúli régió számára is az EU források hatékony felhasználása, a hálózatépítés, az együttműködve versenyzés és a tudatos szakirányú HR képzés jelentené a gyógyturisztikai szegmens versenyképessé válását az európai piacon.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Buday-Sántha A. (2010): Dél-Dunántúli régió kutatás TÁMOP – 4.2.1.B – 10/2/KONV – 2010-0002 Munkaváltozat

Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség „Gyógy és termálturisztikai stratégiafejlesztési irányainak meghatározása”, Xellum Kft. 2008.

Innovative Strategies – Regional Development and EU Structural Policies in Austria 1995-2006. Bundeskanzleramt, Österreich

Mundruczó Gy. (2005): Az egészségturisztikai fejlesztések gazdasági hatásai Magyarországon <http://www.polgariszemle.hu/app/data/17.pdf> (letöltve: 2012.03.11.)

Palkó, K. (2009): Mesterségesen létrehozott területi egység – regionális identitás, Burgenland példája. Tér és Társadalom 23/4. pp. 207-224.

A felhasznált adatok forrása:

www.ksh.hu 2012

<http://www.statistik.at/> 2012

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> 2012